

**PRESUPOSISI SAJRONE TINDAK TUTUR ILOKUSI
KAPERCAYAN/KONSTATIF MISUHI ING DESA PANDITAN,
KECAMATAN LUMBANG, KABUPATEN PASURUAN**

E-JOURNAL

**Dening:
NUNUK TRI HANDAYANI
15020113036**

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH
2020**

PRESUPOSISI SAJRONE TINDAK TUTUR ILOKUSI KAPERCAYAN/KONSTATIF MISUHI ING DESA PANDITAN, KECAMATAN LUMBANG, KABUPATEN PASURUAN

Nunuk Tri Handayani

S-1 Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

nunukhandayani@mhs.unesa.ac.id

nunukany@gmail.com

Drs. Sugeng Adipitoyo, M.Si

Dhosen Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa), Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya

ABSTRAK

Presuposisi mesthi ana ing saben tindak tutur nanging asring ora disadari dening panutur lan mitratutur. Kayata sajrone tindak tutur misuhi (TTMi). Masyarakat asring nggunakake TTMi kanggo medharake rasa emosinale. Mulane sadurunge nuturake tuturan misuhi, panutur mesthi nduweni pangira-ira kanggo nemtokake anggapan dhasar ngenani apa kang arep dituturake. Undhere panliten iki, yaiku apa wae jinis lan pola wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif Misuhi ing desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan. Paedahe panliten iki diperang dadi loro, yaiku (1) paedah teoretis, yaiku diajab bisa ngrembakakake ilmu basa Jawa, lan (2) paedah praktise yaiku bisa kanggo bahan referensi ing pasinaon.

Panliten iki nggunakake teori semantik pragmatis kang diganthukake karo teorine Yule (2006) ngenani jinis presuposisi. Panliten iki kalebu jinis etnografi. Dhata diklumpukake kanthi nggunakake metode semak, guneman (*libat cakap*), lan sadhap. Dhata diandharake kanthi metode deskriptif kanthi landhesan konteks lan aspek sosial. Banjur disuguhake kanthi metode informal. Asil saka panliten iki nemokake 18 jinis PrTTMi, yaiku kanthi nggatukake nem jinis presuposisi, yaiku (1) presuposisi eksistensial, (2) presuposisi faktif, (3) presuposisi non faktif, (4) presuposisi leksikal, (5) presuposisi struktural, lan (6) presuposisi konterfaktual karo jinis misuhi kang ana telu, yaiku (1) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, lan (3) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Dene pola wujud titikane arupa tembung, gatra, lan ukara gatra kang ana sajrone tuturane panutur.

Tembung wigati : Presuposisi, Tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi

BAB I

PURWAKA

Ing purwaka iki diprinci dadi nem subbab, yaiku (1) landhesane panliten, (2) punjer lan undherane panliten, (3) tujuwane panliten, (4) paedah panliten, (5) watesane panliten, lan (6) panjlentrehe tetembungan. Andharan luwih jangkepe kaya ing ngisor iki.

Landhesan Panliten

Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dicekak dadi PrTTMi durung umum dingerteni dening masyarakat. Dene TTMi dhewe wis kerep diprangguli ing masyarakat. TTMi iki ditindakake dening warga nalika ana tumindake pawongan utawa kedadeyan tartamtu sing slaras karo kasunyatan. Tumindake pawongan ing kedadeyan kasebut nuwuhake tanggapan sahingga nuwuhake daya wedharan kanthi wujud tuturan misuhi. Mula, sadurunge nuturake tuturan misuhi, panutur mesthi nduweni pangira-ira sadurunge kang bisa mujudake tindak tutur misuhi. Bab kasebut kayata ing ukara iki 'Oh bedhes koen iku, lagek teka. Jaremu jam 9'. Sadurunge nuturake tuturan misuhi kasebut, panutur nduweni pangira-ira yen

sadurunge mitra tutur wis janji teka jam 9 lan jam 9 mitra tutur durung teka. Pangira-ira kasebut kalebu presuposisi. Mulane, anane presuposisi ing saben tuturan iki nduweni tujuwan kanggo nemtokake anggapan dhasar ngenani apa kang arep dituturake kanthi mangerteni konteks tuturan kasebut.

Nalika arep nuturake tuturan misuhi kasebut, sadurunge panutur wis nduweni pamawas ngenani apa kang arep dituturake iku lan uga wis dimangerteni dening mitra tutur. Mulane, nalika cecaturan kudu mangerteni konteks supaya anatarane panutur lan mitra tutur ora salah tanpa anggone cecaturan. Ana aspek sosial kang dadi landhesane yaiku struktur sosial, relasi sosial, lan kahanan sosial amarga anatarane panutur lan mitra tutur mesthi nduweni tujuwan lan cara sing beda-beda. Konteks tuturan lan aspek sosial kasebut bisa nuwuhake wujud presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi sing beda-beda.

Misuihi nduweni sipat sing *universal*, mulane ing saben dhaerah mesthi ana pawongan kang nindhakake tindak tutur kasebut. Salah sawijine yaiku ing desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan. Sadurunge nindhakake tuturan misuhi kasebut, panutur

mesthi nduweni pangira-ira sadurunge ngenani konteks kedadeyan nalika kuwi. Mulane, PrTTMi iki disinaoni kanggo mangerteni maksud sing kinandhut sajrone tuturan sing maknane ora cukup dijlentrehake nganggo teori semantik, nanging uga kudu disengkuyung karo anane konteks lan koteks. Mula, sajrone panliten iki bakal ditindingi nggunakake teori semantik pragmatis kanggo njlentrehake dhata.

Dhata kasebut sumbere saka pacaturan sabendinane masyarakat desa Panditan kang ngandhut TTMi. Masyarakat Panditan nggunakake TTMi kasebut kanthi cara lan ing kahanan kang beda-beda. Jalaran, ing masyarakat desa Panditan nduweni status sosial sing beda-beda, kang kaperang saking golongan wong sugih, wong mlarat, golongan bocah, wong enom, wong tuwa, lan golongan wong kang nduweni sesambungan paseduluran, kekancan, tangga kang raket lan ora raket. Nalika pacaturan, ing saben tuturane mesthi ngandhut pangira-ira kang bisa mujudake maneka tindak tutur. Kalebu TTMi ing Desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan iki. Mulane panliti iki kesemsem niti ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif Misuhi ing desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan’.

Punjer lan Underane Panliten

Punjere panliten iki yaiku presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang Kabupaten Pasuruan. Adhedhasar punjere panliten kasebut, mula undere panliten kayaing ngisor iki:

- (1) Apa wae jinis presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi ing Desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan?
- (2) Apa wae wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi ing Desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan?

Tujuwane Panliten

Adhedhasar punjere panliten ing ndhuwur, tujuwan utamane panliten iki yaiku kanggo ngandharake lan njlentrehake presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/kontantif misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan. Dene adhedhasar undere panliten, tujuwan mligine panliten iki yaiku kanggo ngandharake lan njlentrehake ngenani:

- (1) Jinis presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi ing Desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan?
- (2) Wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi ing Desa

Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan?

Paedah Panliten

Paedahe panliten iki diperang dadi loro, yaiku paedah teoretis lan paedah praktis.

- 1.4.1 Paedah teoretis saking panliten iki diajab bisa ngrembakakake ilmu basa Jawa mligine ilmu ing bidhang semantik-pragmatis. Panliten sabanjure, bisa kanggo bahan referensi lan bandhingan kanggo panliten babagan presuposisi sabanjure.
- 1.4.2 Paedah praktis saking panliten iki yaiku bisa kanggo bahan referensi ing pasinaon basa Jawa mligine ing bidhang semantik pragmatis ing perguruan tinggi. Dene kanggo masyarakat desa Panditan dhewe bisa dadi dhokumentasi tulis sing arep ditindakake. Lan kanggo pamaca supaya luwih mangerteni ngenani bab presuposisi mligine presuposisi ing tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi.

Wewatesane Panliten

Panliten iki diwatesi karo telu bab, yaiku (1) topik panliten, (2) dhata panliten, lan (3) sumber dhata panliten. Andharan jangkepe kayata ing ngisor iki:

- (1) Watesan kaping pisan yaiku ngenani topik. Topik ing panliten iki mung ngandhrake ngenani presuposisi sajrone tindak tutur kapercayaan/kontantif misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan
- (2) Watesan kaping pindho yaiku ngenani dhata. Dhata sajrone panliten iki awujud tuturan kang ngandhut tuturan presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/kontantif misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan.
- (3) Watesan kaping telu yaiku sumber dhata. Sumber dhata sajrone panliten iki yaiku awujud rekaman alamiah warga lan cathetan-cathetan ngenani tindak tutur ilokusi kapercayaan/kontantif misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan.

Panjentrehe Tetembunan

Tetembungan sing dienggo ing panliten iki ana loro, yaiku (1) presuposisi, lan (2) tindak tutur ilokusi konstatif/kapercayaan misuhi. Andharan jangkepe kaya ing ngisor iki:

- (1) Presuposisi

Presuposisi yaiku samubarang kang diasumsikake dening panutur minangka kedadeyan sadurunge ngasilake tuturan (Yule, 1996:43).

- (2) Tindak Tutur Ilokusi Kapercayaan/Konstatif Misuhi
Tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi yaiku minangka tumindak basa kang digunakake kanggo

medharake kahanan kang lagi dirasakake kanthi nggunakake tembung-tembung saru.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Sajrone bab II iki bakal diandharake panliten satopik ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi, konsep-konsep ing panliten iki, lan teori kanggo panliten iki. Luwih jangkepe bakal diandharake kaya ing ngisor iki.

Panliten ngenani Semantik Pragmatis

Panliten ngenani presuposisi dhewe ing basa Jawa wis tau diteliti, nanging isih kewates banget. Apa maneh panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur, salah sawijine yaiku presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi iki durung ana sing kesemsem niti bab kasebut.

Panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur kang wis tau katindakake dening Robi (2018) kanthi irah-irahan 'Presuposisi ing Wacana Basa Njaluk Pangapura ing Desa Bicak, Kecamatan Trowulan, Kabupaten Mojokerto' lan Putri (2015) kanthi irah-irahan 'Presuposisi dalam Tuturan Mahasiswa Progam Studi Pendidikan bahasadan Sastra Indonesia FKIP Unsyiah'. Dene Panliten ngenani presuposisi ing bab wacana wis tau katindakake dening Kharisma Dwi Rahayu (2018) kanthi irah-irahan 'Presuposisi sajrone pethilan-pethilan (*quoets*) instagram @pathdailyjowo taun 2017'.

Panliten kang katindakake dening Robi (2018) ngandharake ngenani jinis, pola wujud, lan asile proses presuposisi ing wacana njaluk pangapura. Jinise presuposisi ing wacana njaluk pangapura iki ana 5 jinis yaiku, presuposisi eksistensial, presuposisi faktif, presuposisi non-faktif, presuposisi struktural, lan presuposisi kontekstual. Dene pola wujud presuposisi ing wacana njaluk pangapura iki kaperang dadi 3 adhedhasar panandane, yaiku arupa tembung, gatra, lan ukara. Dene asile proses presuposisi ing wacana njaluk pangapura iki ana 2 yaiku, ditampa lan ora ditampa.

Banjur panliten kang ditindakake dening Putri (2015) kanthi irah-irahan 'Presuposisi dalam Tuturan Mahasiswa Program Studi Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia FKIP Unsyiah'. Panliten iki ngandharake lan njelntrehake presuposisi faktif, presuposisi non-faktif, lan presuposisi konterfaktual sajrone tuturan mahasiswa program studi basa Indonesia. Presuposisi faktif kang ditemokake sajrone tuturan mahasiswa program studi basa Indonesia iki kang ditandhai adhedhasar verba, frasa verba, frasa adjektival, lan frasa adverbial. Presuposisi non-faktif sajrone tuturan mahasiswa program studi basa Indonesia iki adhedhasar verba, adjektiva, adverbial, lan konjungsi. Dene presuposisi konterfaktual ditandangi adhedhasar konjungsi.

Panliten ngenani tindak tutur misuhi dhewe nganti saiki durung tau ana kang kesemsem niti, anane namung panliten ngenani wujud tembung misuhi. Kayadene

panliten kang ditindakake dening Rachmad Rizky Putra (2016) kanthi irah-irahan "Bentuk dan Fungsi Umpatan pada Komunikasi Informal di kalangan Siswa SMA Negeri 3 Surabaya" ngandharake wujud pisuhan lan fungsine. Wujude pisuhan kanthi jinis kewan, perangan awak, pakaryan, aktivitas, tembung kaanan, bangsa alus, kekerabatan, barang, panganan, lan basa asing. Lan nduweni fungsi kang diperang dadi lima yaiku nepsu, nyapa, kaget, kagum, lan nyindir. Dene panlitene Almaidatul Janna, dkk (2017) kanthi irah-irahan "Bentuk dan Makna Kata Makian Di Terminal Purabaya Surabaya" ngandharake ngenani wujud makian kang ditemokake ana telung jinis, yaiku tembung, frasa, lan klausa. Panliten kang ditindakake dening Rai Bagus Priyadi (2017) kanthi irah-irahan "Penggunaan Makian Bahasa Indonesia Pada Media Sosial" ngandharake ngenani wujud lingual kang kasusun saking tembung, frasa, lan klausa. Referensi makian kang digunakake yaiku arupa kahanan, barang, kewan, bangsa alus, perangan awak, kekerabatan, lan profesi. Dene kelas sosial kang diperang dadi telu, yaiku tingkat pendidikan, umur, lan jinis kelamin. Mula panliten iki beda karo panliten sadurunge. Panliten iki luwih mligi adhedhasar perangan tembung misuh kang diperang adhedhasar tataran pangrasa nepsune banjur digathukake karo jinise presuposisi kang ana nem.

Konsep-Konsep ing Panliten Iki

Konsep ing panliten iki kaperang dadi loro, yaiku konsep-konsep ngenani presuposisi lan konsep-konsep ngenani tindak tutur ilokusi kapercayaan/konstatif misuhi. Andharan jangkepe kaya mangkene.

Semantik Pragmatis

Geoffrey N. Leech yaiku panliti linguistik kang nganut pamawas komplementerisme. Miturut Leech (1993:9) saben makna sajrone basa kudu trep karo fakta-fakta kang ditili, ringkes, lan bisa dimangerteni kanthi umum. Mulane makna sajrone basa ora bisa digayuh yen mung saka pamawas semantik utawa mung saka pamawas pragmatik. Nanging kudu bisa nggayutake antarane pamawas semantik lan pragmatik. Gegayutan kasebut yaiku padha njangkepi, amarga sajrone pacaturan sabendinane, njentrehan makna kanthi semantik durung cukup kanggo mangerteni maksud panutur kang sabenera, mula dibutuhake panjlentrehan kang luwih jero ngenani makan kanthi pragmatik. Sawalike, pragmatik nintingi makna kang sesambungan karo konteks kanthi dhasar makna kang ditintingi karo semantik, yaiku *linguistik meaning*.

Mula kudu nggatukake antarane pamawas semantik lan pamawas pragmatik supaya ngolehake asil sing dikarepake (Leech, 1993:10). Semantik pragmatis sajrone kesemestaan tindak tutur kaperang dadi telu yaiku presuposisi, inferensi, lan implikatur. Dene sajrone panliten iki luwih nengenake presuposisi.

Presuposisi

Presuposisi ing semantis pragmatik, mujudake kawruh bareng kang diduweni dening panutur lan mitra tutur kanggo nglandhesi pacaturan. Presuposisi asale saka *to pre-suppose* sajrone basa Inggris tegese *to suppose beforehand* (anggepan sadurunge), ateges nalika panutur nuturake samubarang, dheweke wis nduweni anggepan sadurunge ngenani mitra tutur utawa samubarang kang dituturake. Presuposisi ing basa Indonesia sinebut minangka pranganggapan, dene ing basa Jawa sinebut pangira-ira. Pangira ira dumadi saka tembung lingga kira. Tegese kira yaiku panduga utawa panyana (Sudaryanto, 2001:445).

Sadurunge nindakake tuturan, panutur mesthi nduweni pangira-ira sadurunge ngenani tuturan kang arep dituturake dening panutur. kaya kang diandharake dening Lubis (2015:69) yen presuposisi minangka landhesan tuturane panutur. Andharan kasebut slaras karo panemune Kridalaksana (1984:159) yen presuposisi minangka sarat kang diperlokake kanggo ngerteni maksud sajrone tuturan. Miturut Lenvinson (1983:168) presuposisi yaiku inferensi-inferensi pragmatik tertamtu utawa asumsi-asumsi kang tuwuh sajrone tuturan. Jumbuh karo panemune Cummings (1999:42) presuposisi yaiku asumsi-asumsi utawa inferensi-inferensi kang sinirat sajrone tuturan tartamtu. Andharan kasebut slaras karo panemune Yule (1996:43) ngandharake yen presuposisi yaiku samubarang kan diasumsikake dening panutur minangka kedadeyan sadurunge ngasilake tuturan. Wijana (1996:37) ngandharake yen ukara diarani mempresuposisikake ukara liyane yen ora benere ukara kang kelo (ukara kang dipresuposisikake) nyebabake ukara kang wiwitan (ukara kang dipresuposisikake) ora bisa diarani bener utawa salah. Andharan kasebut jumbuh karo panemune Kridalaksana (2008:198) kang ngandharake yen presuposisi utawa praanggapan yaiku syarat kang diperlokake kanggo bener utawa salahe ukara. Kayata tuladha 'dheweke dodolan' yaiku pangira-ira kang bener ing ukara 'dodolane laris banget'.

Ana presuposisi kang ngandhut informasi, dilandhesi karo kawruh umum, cecaturan kang trep kaliyan konteks kahanan, lan pungkasan saka cecaturan iku dhewe (Venneman sajrone Lubis, 1993:35). Dene miturut Suyono (1990:4) presuposisi yaiku kahanan kang digawe minangka dhasar kanggo milih lan nemtokake wujud basa kanggo panutur lan kanggo mitra tutur minangka dhasar kanggo negesi tuturan kang diasilake dening mitra tutur. Panemu kasebut jumbuh karo andharane Nababan (1987:46) presuposisi minangka dhasar ngenani konteks lan situasi basa (panganggane basa) agawe wujud dhasar basa (tuturan) kang nduweni makna kanggo mitra tutur lan sawalike. Banjur presuposisi uga bisa nulungi panutur kanggo nemtokake wujudbasa kang bisa digawe kanggo medhar makna kang dimaksud. Ing basa sabendina, presuposisi ngandhut

makna kabeh lelandhesan asumsi kang bisa agawe tumindak, teori, tuturan kang *rasional* (Nadar, 2009:64). Andharan kasebut jumbuh karo panemune Aminudin (2011:95) presuposisi minangka asumsi yen mitra tutur wis mangerteni tuturan kang diandharake dening panutur amarga tuturan kasebut nduweni tandha, konteks, lan ngandhut referens kang wis dimangerteni dening mitra tutur.

Presuposisi utawa praanggapan kang padha antarane panutur lan mitra tutur bakal nggampangake anggane cecaturan, nanging yen nduweni pranganggapan kang beda bakal ngalangi anggane cecaturan. Bab kasebut jumbuh karo panemune Lubis (1993:36) kang ngandharake yen presuposisi kang beda bisa nyebabkake bedane inteterpretasi antrane panutur lan mitra tutur. Mulane presuposisi nduweni kalungguhan kang wigati sajrone komunikasi. Amarga kanthi anane presuposisi, cecaturan antarane panutur lan mitra tutur bisa lumaku kanthi lancar

Presuposisi nduweni unsur-unsur kang nyengkuyung tuwuhe presuposisi utawa pangira-ira supaya ora salah tanpa anggane pacaturan. Kayata kang diandharake Yule (1996:86) yen ana unsur-unsur wigati kang nyengkuyung pangerti lan tuwuhe presuposisi. Unsur-unsur kasebut kayata pastisipan, konteks situasi, lan kawruh bareng. Ketelu unsur kasebut gayut karo siji lan liyane. Saliyane iku, unsur-unsur wigati iku dadi watesan sajrone nganalisis tuturan kasebut.

Jinis-Jinise presuposisi kang diandharake dening Yule (2006:46) merang presuposisi dadi 6 presuposisi yaiku, (1) resuposisi Eksistensial, (2) Presuposisi Faktif, (3) Presuposisi Non-Faktif, (4) Presuposisi Leksikal, (5) Presuposisi Struktural, dan (6) Presuposisi Konterfaktual. Andharan luwih jangkepe kaya ngisor iki.

Pola Wujud Titikane Presuposisi

Saben tuturan nduweni panandha minangka dhasar tutukane presuposisi. Yule (2006:46) ngandharake yen presuposisi wis digayutake karo panganggane saperangan gedhe tembung, gatra, lan ukara gatra. Jinise presuposisi kang ana nem kasebut mesthi nduweni panandha arupa tembung, gatra, lan ukara gatra minangka dhasar titikane presuposisi. Nem jinis kasebut, yaiku (1) presuposisi eksistensial nduweni panandha arupa tembung aran amarga nuduhake andharben utawa panggonan ngenani samubarang kang diandharake lumantar pangira-ira. (2) presuposisi faktif nduweni panandha arupa tembung kriya amarga nuduhake anane kasunyatan utawa anane bebenere warta. (3) presuposisi non-faktif nduweni panandha arupa tembung kriya kang ngandhut informasi kang ora slaras karo kasunyatan. Tuladhane tembung 'takkira' (4) presuposisi leksikal nduweni panandha arupa tembung kahanan, amarga tuturan kang diandharake kanthi sinirat. Tuladhane tembung 'manch' 'mandeg',

lsp. (5) presuposisi struktural nduweni panandha arupa ukara retorik, yaiku ukara piakonane kang ora mbutuhake jawaban, amarga jawaban kang dimaksud dening panutur wis kinandhut ana sajrone pitakonane. Lan (6) presuposisi konteraktual nduweni panandha arupa tembung pepindha 'nek' amarga presuposisi iki minangka wewalikane saka kasunyatan.

Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif

Konsep ngenani tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi diperang dadi papat yaiku, 1) tindak tutur ilokusi, 2) misuhi, 3) tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi, lan 4) presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi. Andharan luwih jangkape kaya mangkene.

Tindak Tutur Ilokusi

Tindak tutur ilokusi yaiku nindakake tindakan kanthi ngandharake samubarang Tarigan (1993:37). Dene miturut Austin (sajrone Sudaryat, 2009:137) yaiku tindakan kanggo nindakake samubarang (*The act doing something*). Kaya kang diandharake kasebut, tindak tutur ilokusi yaiku tumindak sing ora namung ngandharake makna sing sabenere saka tuturan kasebut, ananging uga nduweni ancas saka tuturan kang diandharake kasebut. Slaras karo panemune Wijana (2009:23) nalika ana pawongan ngandharake samubarang, dheweke uga nindakake samubarang kasebut. Dene miturut Ibrahim (1993:115) tindak tutur ilokusi ditindakake kanthi ngandharake samubarang, kang ngemot tumindak-tumindak kayata janji, nolak, mesen, lsp. Slaras karo Ibrahim, Nadar (2009:14) ngandharake yen tindak tutur ilokusi yaiku apa sing pengin digayuh karo panutur nalika ngandharake samubarang lan bisa awujud tumindak ngandharake, janji, nyuwun pangapura, ngimcim, ngongkon, njaluk, lan sapiturute. Ibrahim (1993, 15-44) merang tindak tutur ilokusi dadi papat, yaiku tindak tutur *constative*, *directive*, *comisive*, lan *acknowledgement*. Dene sajrone panliten iki luwih nengengake tindak tutur ilokusi kang kalebu tindak tutur kapercayan/konstatif. Tindak tutur kapercayan/konstatif kalebu tindak tutur sing menehi pranyatan utawa nyatakake samubarang. Ateges ana samubarang sing ngaladhesi tuturan kasebut. Kayata tindak tutur misuhi, negesake, nuduhake, umuk, krodha, ngira-ira, nuduhake, nyarujuki, ngelapurake, sambat, lan nggugat. Sajrone tindak tutur konstatif iki, panutur tanggel jawab marang bebeneran isi tuturane.

Misuhi

Misuhi asale tembung misuh kang linggane pisuh, sing ditegesi minangka tembung kasar utawa pepoyok sing saru (Pepak Basa Jawa, 2001:827). Ateges misuh kuwi minangka salah sawijine tuturan kang ngandhut surasa kasar lan saru. Mula, tegese misuhi yaiku tumindak basa kanthi medharake tembung-tembung saru minangka wedharan kahanan emosional kang lagi

dirasakake. Misuhi iki kalebu tuturan verba kang nggambarake fungsi emotif verba. Miturut Sudaryanto, dkk (1982:146) panganggane basa minangka *parameter* kang nengeri jiwane mangungsa, amarga sajrone proses basa ora namung nduweni unsur logis kang mangribawani, nanging uga unsur afeksi, yaiku kabeh samubarang ing dhasare wis ngandhut rasa lan emosi. Mula, misuhi minangka salah sawijine wujud saka tembung afektif, yaiku salah siji tembung mesthi gegayutan karo panutur lan yen dituturake bakal ngandhut nilai rasa, emosi kanthi cara ngelampiasake rasa kanthi wujud tuturan. Pelampiasan rasa iki bisa dituturake marang wong liya utawa awake dhewe.

Miturut Kridalaksana (1984:2), tembung afektif iku dhewe minangka makna kang nuduhake rasa (perasaan). Saliyane iku, tegese afektif uga idhentik karo emotif. Sajrone fungsi emotif, panutur ngandharake sikap tumrap apa kang dituturake, panutur ora namung medharake emosi lumantar basa nanging uga ngantokake emosi kasebut nalika ngandharake tuturane. Pangrasane panutur kang mbarengi tembung-tembung kang digunakake kasebut arupa rasa muntab, jengkel, utawa kesel.

Tindak tutur misuhi wis asring dituturake dening masyarakat, wiwit bocah nganti tuwa, wiwit status sosial cendhek nganti dhuwur. Mulane tuturan misuhi nduweni fungsi emotif. Miturut Sri Wahono Saptono (2001) sajrone tesise kanthi irah-irahan "Makian Dalam Bahasa Jawa" ngandharake ana sewelas *referen* kang didadekake minangka wujud tembung misuhi, yaiku (1) kewan, (2) perangan awak, (3) profesi, (4) panganan, (5) barang, (6) kahanan, (7) etnik utawa bangsa, (8) kekerabatan, (9) bangsa alus, (10) panggonan, lan (11) aktivitas. Dene wujud misuhi arupa tembung, gatra, lan ukara gatra kanthi jinis kahanan (*adjektiva*), aran (*nomina*), lan interjeksi.

Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan Konstatif Misuhi

Tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif iki ora bisa uwal saka rong babagan, yaiku panutur lan mitra tutur. Panutur nuturake tuturan misuhi iki kanthi loro cara, yaiku mindhakake lan nandhesake/*overstate*. Dene tindak tutur misuhi iki diperang adhedhasar tataran pangrasane. Tataran pangrasa sajrone tindak tutur misuhi iki kayata nepsu, bunga, seneng, susah, getun, serik, sereng, muring, nggondhok, mangkel, lsp. Mula adhedhasar tataran pangrasa nepsune, misuhi diperang dadi telu, yaiku tataran pangrasa nepsu asor, tataran pangrasa nepsu sedhengan, lan tataran pangrasa nepsu dhuwur.

Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi

Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi yaiku pangira-irane panutur

sadurunge nuturake tuturan. Pangira-ira utawa anggepan iki minangka dhasare panutur kang disambungake karo konteks lan kahanan kang diwujudake sajrone tuturan misuhi iki. Tindak tutur misuhi kasebut nduweni tujuwan kanggo medharake rasa kang lagi dirasakake nalika ana tumindake pawongan ing kahanan tartamtu. Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki nduweni titikan yaiku ukarane nduweni sipat sing ajeg lan manggone ing panutur. Ukara kang diandharake ngandhut tembung-tembung sing saru. Tembung-tembung kasebut asipat sarkais lan anarkis.

Teori Panliten

Teori sajrone panliten iki yaiku nggunakake teorine Yule (2006:46) sing ngandharake jinis-jinise presuposisi. Miturut Yule, presuposisi kaperang dadi nem yaiku presuposisi eksistensial, presuposisi faktif, presuposisi non-faktif, presuposisi leksikal, presuposisi struktural, lan presuposisi konterfaktual. Uga disengkuyung karo teori semantik pragmatik kang diandharake dening Leech. Kanthi gayutake semantik lan pragmatik bakal ngolehake asil sing maremake Leech (1993:10).

BAB III

METODHE PANLITEN

Andharan ing bab III iki ngenani (1) titikane panliten, (2) ubarampene panliten, lan (3) tatacarane panliten. Andharan luwih jangkepe kaya ing ngisor iki.

Titikane Panliten

Titikane panliten ing andharan iki diperang dadi loro, yaiku (1) jinise panliten, (2) sipate panliten. Andharan luwih jangkepe ing ngisor iki.

Jinise Panliten

Panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki kalebu jinis etnografis komunikasi. Mula sajrone panliten iki bakal diandharake lan dijlentrehake ngenani jinis lan wujud titikane PrTTMi kang digayutake kalihan konteks.

Sipate Panliten

Panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki nduweni sipat mligi uga nduweni sipat deskriptif lan sinkroni.

Ubarampene Panliten

Ing subbab iki diandharake ngenani ubarampene panliten. Ubarampene panliten iki ana papat, yaiku (1) dhata, (2) sumber dhata, (3) instrumen, lan (4) lokasi. Kang bakal diandharake kanthi cetha kaya ing ngisor iki.

Dhata Panliten

Dhata ing panliten iki yaiku arupa dhata primer, yaiku arupa tuturane panutur kang ngandhut PrTTMi.

Sumber Dhata Panliten

Nadar (2009:107) sumber dhata yaiku dhata kang dikasilake saka maneka sumber kang asipat lesan. Mula sumber dhata ing panliten iki asale saka rekaman alamiah warga lan cathetan-cathetan ngenani tindak tutur misuhi.

Instrumen Panliten

Instrumen kang digunakake sajrone panliten iki yaiku instrumen utama lan instrumen panyengkuyung. Instrumen utama ing panliten iki yaiku panliti dhewe. Dene instrumen panyengkuyung iki kene yaiku arupa piranti kang awujud cathetan lan piranti ngrekam. Lan subyek sajrone panliten iki yaiku pawongan kang ngandharake konteks-konteks TMMi.

Lokasi Panliten

Lokasi kang kapilih kanggo panliten iki yaiku desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan. Pamilihe masyarakat desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan dadi objek panliten iki awit panliti minangka panutur lan warga asli papan kasebut.

Tata Carane Panliten

Tatacarane panliten iki diperang dadi telu yaiku, (1) tatacarane ngumpulake dhata, (2) tatacarane njlentrehake dhata, (3) tataraca mbeber dhata lan (4) tatacarane nyuguhake asil panliten. Kang diandharake luwih jangkep kaya ing ngisor iki.

Tatacara Nglumpukake Dhata

Carane nglumpukake dhata ing panliten iki yaiku nggunakake metodhe semak lan wicara. Metodhe semak dileksanakake kanthi limang teknik yaiku teknik sadap, teknik semak mawa wicara, teknik semak tanpa wicara, teknik cathet, lan teknik rekam (Sudaryanto 1993:133). Metodhe wicara iki dilakokake kanthi teknik wawancara lan teknik pancing.

Tatacara Mbeber Dhata

Dhata dibeber kanthi nggunakake metodhe agih. Metodhe agih yaiku metode utawa cara kang digunakake kanggo mbeber dhata kanthi piranti panemtune saka basa iku dhewe (Sudaryanto, 1993:15).

Tatacara Njlentrehake Dhata

Dhata bakal diolah kanthi metode padan, yaiku metode utawa cara kang digunakake kanggo njlentrehake dhata kang piranti panamtune ana ing njaba lan ora dadi bageyan saka basa kang diteliti (Sudaryanto, 1993:13).

Tatacara Nyuguhake Dhata

Tata cara nyuguhake asile njelntrehan kanthi cara informal. Cara informal yaiku menehake njelntrehan dhata kanthi tembung-tembung sing lumrah (*a natural language*), dudu awujud tandha uawa lambang-lambang (Sudaryanto (2015:241).

BAB IV

JLENTREHAN DHATA LAN DHISKUSI ASIL PANLITEN

Andharan ing bab IV iki diperang dadi telu, yaiku (1) andharan lan njelntrehan dhata, (2) asile panliten, lan (3) dhiskusi asile panliten. Luwih jangeke ing ngisor iki.

Andharan lan Jlentrehen Dhata

Subbab andharan lan njelntrehan iki diprinci dadi loro, yaiku ngenani (1) jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi lan (2) wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi. Saben jinise presuposisi mesthi nduweni titikan awujud tembung, gatra, lan ukara gatra.

Jinise Presuposisi sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi ing Desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan

Jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki ditemokake nem jinis presuposisi, yaiku (1) presuposisi eksistensial, (2) presuposisi faktif/faktual, (3) presuposisi non-faktif, (4) presuposisi leksikal, (5) presuposisi struktural, lan (6) presuposisi konterfaktual. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Eksistensial sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kang dituturake dening warga desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang nuduhake andharben utawa nuduhake panggonan (*eksistensi*) bab kang diandharake lumantar pangira-ira. Presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) Presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) Presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) Presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Eksistensial sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Asor

Presuposisi eksistensial tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana papat yaiku ngenani (1) kekerabatan, (2) panggonan, (3) tetuwuhan, (4) bangsa alus. Dene ing presuposisi eksistensial sajrone tidak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran nepsu asor iki ditemokake loro wujud misuhi, yaiku (1) tetuwuhan. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Tetuwuhan

Misuhi adhedhasar referensi tetuwuhan yaiku sifat-sifat tartamtu saka tetuwuhan kang nduweni bab kang padha karo pawongan utawa kahanan kang didadekake sasaran misuhi, kayata temireng (pait), tela, asem, jambu, lsp.

MT : *Juambu koen iku, Lang. Sandalku mbok singitna nandi?*

“Juambu kowe kuwi, Lang. Sandalku mbok singitne nandi?”

PT : *Golekana dhewe. Hahaha*
“Golekana dhewe. Hahaha”

	Struktur Sosial										Relasi Sosial						Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES			Ag m	Klwr g	Tng		Knc		Ppn		Wy h			
	L	W	B	R	D	A	S	D	A		D	A	C	A	C	U	M	A	B	
P T		√		√			√	√												
M T	√			√			√	√						√	√		√			

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin wadon, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial dhuwur lan agama dhuwur. Pt lan Mt nduweni relasi kekancan cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ing sekolahan sing kalebu panggonan umum lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing sekolahan. Nalika kuwi Mt kang lagi latian *paskibraka* ing sekolahan banjur disusul dening Pt, minangka sisihane. Sabubare latian *paskibraka*, Mt gojegan kalihan Pt, kanthi nyingitake sandale Pt nalika ditinggal mlebu mushola dening Pt. Mangerteni sandale ora ana mulane Pt kang bar wae nggirah sikile kuwi misuhi Mt kanthi maksud gojegan. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake manungsa karo tetuwuhan kanthi tujuwan medharake rasa senenge panutur kanthi nggunakake tembung ‘Juambu koen iku.’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni relasi kekancan cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong

liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi eksistensial kang kahithik saka tembung “Sandhalku” saking ukara ‘Juambu koen iku, Lang. Sandalku mbok singitna nandi?’ presuposisi utawa pangira-ira eksistensial iki nunduhake kahanan sawijine bab, yaiku Pt nduwe sandhal. Lan pangira-ira kang kapindho yaiku Sandale Pt mung siji. Titikan kasebut nuwuhake pangira-ira eksistensial samubarang.

Presuposisi Eksistensial sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Nepsu Sedhengan

Presuposisi eksistensial tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan iki diprinci adhedhasar tembung pilihane kang ana papat yaiku ngenani (1) kewan, (2) barang, lan (3) kahanan. Dene ing presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran nepsu sedhengan iki ditemokake siji wujud misuhi, yaiku ngenani (1) kewan, lan (2) kahanan. Andharan luwih jangkepe ing ngisor iki.

Kewan

Misuhi adhedhasar referensi kewan yaiku sifat-sifat tartamtu saka kewan kang nduweni bab kang padha karo pawongan utawa kahanan kang didadekake sasaran misuhi. lan uga wujud kang ora apik saka kewan asring digunakake kanggo misuhi. Nanging, ora kabeh jeneng kewan bisa digunakake kanggo sarana misuhi sajrone panganggane basa. Kewan-kewan kang asring digunakake minangka tembung-tembung misuh yaiku kewan-kewan kang nudweni sifat-sifat tartamtu, yaiku kayata asu, jangkrik, jaran, cora, lsp.

PT : *Woo tibakna cora sitok iki sing gawene nggembosi sepedhaku.*

“Woo tibakne cora siji iki sing gawenane nggembosi sepedhaku.”

MT : *Iya pancen aku sing nggembosi.*

“Iya pancen aku sing nggembosi.”

PT : *Kurang penggawean a koen sampek nggembosi sepedaku?*

“Kurang penggawean ta kowe nganti nggembosi sepedaku?”

MT : *Ya koen iku sing ndak duwe penggawean, demenane malaki kanca-kancaku, rasakna ya iku balesanku.*

“Ya kowe iku sing ora duwe penggawean, senengane malaki kanca-kancaku, rasakna ya kuwi piwalesku.”

	Struktur Sosial				Relasi Sosial				Situasi Sosial	
	JK	Umur	SES	Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h	
P T	✓			✓		✓				
M T	✓		✓		✓					

	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C	U	M	A	B
P T	✓			✓			✓		✓											
M T	✓			✓			✓		✓					✓			✓		✓	

Tindak tutur misuhi iku dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kekancan adoh. Dumadine situasi sosial yaiku ing dMtan sing kalebu panggonan umum lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing pinggir dMt. Nalika kuwi Pt sing lagi nonton sepak bola ana ing lapangan. Nanging nalika arep mulih, Pt ngonangi yen sepedhahne kancane digembosi dening Mt. Mulane Pt langsung menyangi Mt lan misuhi amarga wis ngerusak sepedhahne kancane. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake pawongan karo kewan kanthi tujuwan medharake rasa muntabe panutur kanthi nggunakake tembung ‘.Oh cora sitok iki sing gawenane..’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt senajan nduweni kekancan adoh lan kurang akrab. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggane medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa nanging ditampik, awit pananggape Mt sing mbela yen dheweke bales dendam amarga Pt asring malaki kancan-kancane Mt.

Tuturan ing dhuwur nuwuhake presuposisi eksistensial kang kahithik saka tembung “Sepedhaku” saking ukara ‘Woo tibakna cora sitok iki sing gawene nggembosi sepedhaku’. Presuposisi utawa pangira-ira eksistensial nunduhake kahanan sawijine bab, yaiku Pt nduwe sepedhah. Titikan kasebut nuwuhake pangira-ira eksistensial samubarang.

PT : *Jaran! koen tibakna sing nyingitna sandhalku.*

“Jaran! Kowe tibakne sing nyingitne sandhalku.”

MT : *Hahaha babahna, wong wingi koen ya nyingitne sandalku, lek ngene kan satu sama awak dhewe.*

“Hahaha jarno ta, wong ndek wingi kowe ya nyingitne sandalku kok, nek ngene ka satu sama awak dhewe.”

	Struktur Sosial								Relasi Sosial				Situasi Sosial	
	JK		Umur		SES		Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h		
	L	W	B	R	D	A	S							
P T	✓			✓			✓		✓					
M T	✓			✓			✓			✓		✓		✓

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama dhuwur. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial dhuwur lan agama dhuwur. Pt lan Mt nduweni relasi kekancan adoh. Dumadine situasi sosial yaiku ing plataran masjid Al-Munawaroh sing kalebu panggonan umum lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing masjid Al-Munawaroh. Nalika kuwi Pt sing lagi wae bubar sembayang isak. Banjur nalika Pt arep mulih, dheweke mangerteni ana Mt sing tenguk-tenguk lan glagate ora kaya biasane. Mulane Pt ngintip saka njera kaca masjid. Lan ternyata Mt arep njupuk sandhale Andi lan arep disingitake ing ndhuwur genting. Mangerteni lakone Mt kang kaya mangkono, agawe Pt ngerasa kesel banjur dheweke metu saka masjid lan misuhi Mt. Pt misuhi mt kanthi cara mindhakake pawongan karo kewan kanthi tujuwan medharake rasa kesele panutur kanthi nggunakake tembung 'Jaran! Koen tibakna ..'. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt seneng guyonan senanjan nduweni kekancan adoh. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa nanging ditampik, awit pananggape mitra tutur sing mbela yen dheweke bales dendam amarga Pt uga asring nyingitake sandale kanca-kancane.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi eksistensial kang kahithik saka tembung "Sandalku" saking ukara 'Jaran! Koen tibakne sing nyingitna sandhalku'. Presuposisi utawa pangira-ira eksistensial nunduhake kahanan sawijine bab, yaiku Pt nduwe sandal lan sandale Pt bolak-balik ilang disingitne. Titikan kasebut nuwuhake pangira-ira eksistensial samubarang.

Presuposisi Faktif/Faktual sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi Faktif/Faktual tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dituturake dening masyarakat desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang nuduhake kedadeyan kang nyata. Informasi sing dikira-kira ngemot tembung kriya kang bisa dianggep minangka kanyatan. Presuposisi faktif/faktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) Presuposisi faktif/faktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) Presuposisi faktif/faktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) Presuposisi faktif/faktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi

kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Faktif sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Asor

Presuposisi faktif/faktual tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana papat yaiku ngenani (1) kekerabatan, (2) panggonan, (3) tetuwuhan, (4) bangsa alus. Dene ing presuposisi faktif/faktual sajrone tidak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran asor iki ditemokake wujud misuhi, yaiku (1) 10 wujud ngenani tetuwuhan, (2) 3 wujud ngenani bangsa alus, (3) 3 wujud ngenai kekerabatan, lan (4) 1 wujud ngenani panggonan. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Tetuwuhan

Misuih adhedhasar referensi tetuwuhan yaiku sifat-sifat tartamtu saka tetuwuhan kang nduweni bab kang padha karo pawongan utawa kahanan kang didadekake sasaran misuhi, kayata temireng (pait), tela, asem, jambu, lsp.

PT :Asemi, nek ndak isa sepedaan ndak usah sok-sokan. Untung aku sing koen tabrak, nek koen sing ketabrak sepeda gedhe, gere-gere mbokmu.

"Asemi, yen ora isa sepedaan ora usah sok-sokan. Untung wae aku sing kowe tabrak, yen kowe sing ketabrak sepeda gedhe, nangis-nangis mbokmu"

MT : Cakne, isa
"Jarno, isa aku"

	Struktur Sosial										Relasi Sosial						Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES			Ag m		Klwr g		Tng		Knc		Ppn		Wy h	
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C	U	M	A	D
P T		√			√		√		√											
M T	√		√					√	√				√				√			√

Tindak tutur misuhi iki dituturake Pt, kanthi jinis kelamin wadon, umur dewasa, status ekonomi sosial asor lan agama asor. Lan Mt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi tetanggan cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ing dMt sing kalebu panggonan umum lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing pinggir dMt. Nalika kuwi Pt lagi wae arep budhal menyang kandang sapi. Pt mudhun saka plataran omahe menyang dMt, dumadakan Pt disrepet menyang Mt sing nalika kuwi lagi sepedhahan. Dhasare Mt lagi wae isa sepedaan lan durung tegan anggone nggawa sepeda, mulane kuwi

nyempet Mak Apit. Pt sing ngerasa kaget amarga disrempt dening Mt mulane dheweke misuhi Mt. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake pawongan karo tetuwuhan kanthi tujuwan medharake rasa kagete panutur kanthi nggunakake tembung ‘Asemi, ...’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Mt isih bocah lan uga nduweni relasi tetanggan cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa kanthi blaka, jlaran Mt pancen bocah nakal.

Presuposisi Faktif/Faktual sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Dhuwur

Presuposisi faktif/faktual tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur iki diprinci adhedhasar tembung pilihane kang ana telu yaiku (1) perangane awak, (2) barang permanan, lan (3) perangane barang permana. Dene ing presuposisi faktif/faktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur iki ditemokake wujud misuhi, yaiku (1) 3 wujud ngenani barang permana, (2) 15 wujud ngenani perangane barang permana, lan (3) 11 wujud ngenani perangane awak. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

1) Barang Permana

Barang permana minangka perangane awak kang asipat personal amarga nduweni gegayutan karo *aktivitas seksual*, mula ora pantes yen dituturake ing kahanan umum kejaba ing forum-forum tartamtu. Barang permana kang digunakake kanggo pisuhan kayata konthol lan turuk.

- PT : *Torokmu iku a, Bi, njaluk layangan ket wingi ndak ditukok-tukokne.* “Torokmu kuwi a, Bi, njaluk layangan wiwit wingi ora ditumbasne.
 MT : *Emm, lambene. Sapa ngajari ngunu iku?*
 “Emm, lambene. Sapa ngajari ngunu kuwi?
 PT : *pokok tukokna!*
 “Pokok tumbasne!”

	Struktur Sosial							Relasi Sosial				Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES		Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h	A	B
	L	W	B	R	D	A	S								
P T		√			√			√	√						
M T	√		√					√	√					√	√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis

kelamin wadon, umur dewasa, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ing plataran omahe pt sing kalebu panggonan umum lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing plataran omahe. Sadurunge kuwi nalika Pt njalok ditukokake layangan menyang Mt, nanging Mt nyilimur lan dijanjeni arep ditukokne dina sabanjure. Nanging nalika dina sabanjure Pt nagih maneh lan isih ora ditukokake dening Mt. Mulane Pt nesu lan misuhi Mt. Pt misuhi Mt kanthi cara nandhesake (*overstate*) barang permanane manungsa kanthi tujuwan medharake rasa kesele panutur kanthi nggunakake tembung ‘Torokmu iku a...’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa nanging ditampik.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi faktif/faktual kang kahithik saka gatra ‘ndak ditukok-tukokne’ saking ukara ‘Torokmu iku a, Bi, njaluk layangan ket wingi ndak ditukok-tukokne’. Presuposisi utawa pangira-ira kapisan kang tuwuh yaiku Mt nduwe janji lan pangira-ira kang kapindho yaiku Pt durung nduwe layangan kang disengkuyung karo tuturane tuturane Ram kang nesu-nesu.

Presuposisi Non-Faktif sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi non-faktif tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dituturake dening masyarakat desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang diduga ora bener utawa ora jumbuh karo kasunyatan. Pangira-ira iki manggon ing ukara kang nduweni maksud kang ora pesthi lan ora padha karo kasunyatan sing sebenere. Presuposisi non-faktif sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) presuposisi non-faktif sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) presuposisi non-faktif sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) presuposisi non-faktif sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Dene ing presuposisi non-faktif iki namung ditemokake loro tataran pangrasa nepsu misuhi yaiku (1) tataran pangrasa nepsu asor, lan (2) tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Non-Faktif sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Sedhengan

Presuposisi non-faktif sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana telu, yaiku (1) kewan, (2) kahanan, lan (3) barang. Dene ing presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan iki ditemokake siji wujud misuhi, yaiku ngenani (1) barang. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Barang

Misuhi adhedhasar referensi barang yaiku misuhi kang cundhuk marang barang-barang sabendina kang dianggep nduweni keburukan, kayata mambu ora enak (taek), regel lan usang (gembel), suara kang ngganggu (sompret, corong swara), lsp.

PT : *Kepet koen iki, tak kira sasuwene iki awkmu ndak ya mondok, soale kok kudunan thok saben aku katok.*

“kepet kowe iki, takkira sasuwene iki kowe lak ya mondok, amarga kok krungan terus saben aku nyawang”

MT : *Saking ae, ben isnyaf Hahaha*
“Saking wae, supaya insyaf Hahaha”

	Struktur Sosial								Relasi Sosial				Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES			Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h		
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C
P T		√			√		√		√							
M T		√		√			√		√						√	√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin wadon, umur dewasa, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama dhuwur. Lan Mt kanthi jinis kelamin wadon, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan lan agama dhuwur. Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga adoh. Dumadine situasi sosial yaiku ing omahe Pt sing kalebu panggonan mligi lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing omahe Pt mligine ing nggandhoke. Nalika kuwi Mt diajak bapake menyang omahe Pt amarga lagi ana acara selamatan desa. Pt kaget amarga Mt melu menyang omahe, amarga sasuwene iki dianggep yen Mt mondok jalaran gawe krudung terus saben Pt menyang omahe. Nanging Mt ora mondok, namung sekolah umum biasa ing desane. Mulane Pt kang kaget lan misuhi Mt. Pt misuhi Mt kanthi cara nandhesake (*overstate*) ngenani barang kanthi tujuwan medharake rasa kagete panutur kanthi nggunakake tembung ‘kepet koen iku...’ Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake

awit Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga adoh. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora nggunakake sarana wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa kanthi blaka.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi non-faktif/faktual kang kathithik saka tembung “takkira” saking ukara ‘Kepet koen iki, tak kira sasuwene iki awkmu ndak ya mondok, soale kok kudunan thok saben aku katok’. Tembung takkira iki nduweni maksud kang beda utawa ora slaras karo kasunyatan kang ana. Pangira-ira non-faktif kang kapisan yaiku Mt ora mondok lan kang kapindho yaiku Mt sekolah umum biasa. Bab iki uga nuduhake kasunyatan kang nyata kang ora jumbuh karo tuturane Pt.

Presuposisi Leksikal sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi leksikal tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dituturake dening masyarakat desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang nuduhake panggonane wujud karo makna kang diandharake kanthi umum banjur ditegesi karo mana liya kang ora kaandharake. Panggonane tembung kang nuduhake presuposisi leksikal iki nuwuhake pangira-ira kang nduweni makna liya. Presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Leksikal sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Dhuwur

Presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana telu yaiku ngenani (1) perangan awak, (2) barang permana, lan (3) perangan barang permana. Dene ing presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran dhuwur iki ditemokake siji wujud misuhi, yaiku ngenani (1) perangan awak. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Perangan Awak

Perangane awak uga digunakake kanggo misuhi amarga nduweni sifat personal sahingga bisa agawae pawongan kesinggung. Kabeh perangan awak nduweni

fungsi kang trep kaya sing dikepengini daning saben pawongan.mula ora kabeh perangan awak layak kanggo disebutake ing panggonan umum. Kayata silit, udel, congor, lps.

PT :*Untumu iku a aku dikon mbayari maneh. Bayar dhewe-dhewe kabeh.*

“Untumu kuwi a dikon mbayari maneh. Bayar dhewe-dhewe kabeh”

MT :*Haha hla awake ketuae, Sum. Kan mesthi oleh bayaran lebih.*

“Haha hla kowe ketuane, Sum. Kan mesthi oleh bayaran luwih”

	Struktur Sosial										Relasi Sosial						Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES			Ag m		Klwr g		Tng		Knc		Ppn		Wy h	
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C	U	M	A	B
P T		√			√			√		√					√		√			√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin wadon, umur dewasa, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama dhuwur. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur dewasa, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kekancan adoh. Dumadine situasi sosial yaiku ing tps 5 sing kalebu panggonan umum lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing TPS 5. Nalika kuwi anggota TPS 5 kang bubar wae ngerekap kasil pemilu, banjur padha bareng tuku bakso. Nanging Mt njalok supaya Pt kang bayari bakso amarga dheweke ketua. Mulane Pt misuhi Mt. Pt misuhi Mt kanthi cara nandhesake (overstate) ngenani perangan awake manungsa kanthi tujuwan medharake rasa kesele panutur kanthi nggunakake tembung ‘Untumu iku a aku dikon mbayari maneh...’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni relasi kekancan adoh. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane mt marang pisuan sing dituturake dening pt ditampa kanthi blaka.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi leksikal kang kathithik saka ukara ‘Untumu iku a aku dikon mnayari maneh. Bayar dhewe-dhewe kabeh’ Presuposisi utawa pangira-ira kang tuwuh kathithik saka tembung ‘maneh’. Tembung maneh iki nuwuhake makna liya. Makna liya iki mujudake pangira-ira leksikal, yaiku sadurunge Pt wis tau mbayari mulane Mt njalok dibayari maneh Pt kesel.

Presuposisi Struktural sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi struktural tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dituturake dening

masyarakat desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang tuwuh amarga panutur nganggep mitra tutur wis mangerteni kasunyatan kang dimaksud panutur. Presuposisi iki kathithik saka ukara pitakonan rektoris, yaiku ukara pitakonan kang ora mbutuhake wangsuln. Amarga panutur wis nganggep mitra tutur nduweni pamawas kang padha. Presuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) presuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) presuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) presuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Dene sajrone resuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki ditemokake loro tataran pangrasa nepsu yaiku (1) kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Presuposisi Struktural sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Asor

Presuposisi sruktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana papat yaiku ngenani (1) tetuwuhan, (2) bangsa alus, lan (3) kekerabatan, (4) panggonan. Dene ing presuposisi struktural sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran asor iki ditemokake siji wujud misuhi, yaiku ngenani (1) tetuwuhan. Andharan luwih jangeke ing ngisor iki.

Tetuwuhan

Misuhi adhedhasar referensi tetuwuhan yaiku sifat-sifat tartamtu saka tetuwuhan kang nduweni bab kang padha karo pawongan utawa kahanan kang didadekake sasaran misuhi, kayata temireng (pait), tela, asem, jambu, lsp.

PT : *Asem rika iki, Jon. Kopiku mbok keki sambel ya? Pedes cokkkk.*

“Asem rika iki, Jon. Kopiku mbok keki sambel, ya? Pedes cokkkk”

MT : *Hahaha kapan maneh ngombe kopi pedes*

“Hahaha kapan maneh ngombe kopi pedes”

PT : *Dusa nek iki*

“Dusa yen iki”

	Struktur Sosial				Relasi Sosial			Situasi Sosial	
	JK	Umur	SES	Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h

	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C	U	M	A	B
P	√			√		√		√												
T												√						√		√
M	√				√	√		√												
T																				

Konteks: Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial asor, lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur dewasa, status ekonomi sosial asor lan agama dhuwur. Pt lan Mt nduweni relasi kaluarga cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ing warung bakso sing kalebu panggonan umum lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing warung bakso. Nalika kuwi Pt lan Mt lagi marung bakso. Nalika Pt pesen bakso menyang bakule, kopi nggonane Pt diwenahi sambel dening Mt. Banjur nalika kopine diombe lan dirasa rasane aneh. Banjur dheweke sadar yen kopine diwenahi sambel dening Mt. Mulane Pt misuhi Mt kanthi maksud gojegan. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake manungsa karo tetuwuhan kanthi tujuwan medharake rasa humore Pt kanthi nggunakake tembung ‘Asem rika iki,...’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni relasi kaluarga cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi struktural kang kathithik saka ukara pitakonane Rohman. Pangira-ira kang tuwuh saka tuturan kasebut yaiku kopine rasane pedes. Presuposisi kasebut uga nuduhake kasunyatan Pt kang kepedhesen kanthi solahe Pt kang mangan krupuk kanggo amba pedes. Nalika Pt takon kopine kang diwenahi sambel kasebut, Pt uga nganggep yen Mt uga nduwe pamawas kang padha. Wangsulane Mt uga nuduhake yen dheweke pancen menahi sambel menyang kopine Pt.

Presuposisi Konterfaktual sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Presuposisi konterfaktual tuwuh sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kang dituturake dening masyarakat desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan iki mujudake pangira-ira kang ngandharake kahanan kang wewalikan karo kasunyatan. Presuposisi iki ngandharake bab kang ora sebenere utawa ora padha karo kasunyatan. Presuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki diperang dadi telu adhedhasar tembung pamilihe misuhi, yaiku (1) presuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/ konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) presuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) presuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi

kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Dene sajrone resuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki ditemokake loro tataran pangrasa nepsu yaiku (1) kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan luwih jangkepe ing ngisor iki.

Presuposisi Konterfaktual sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi kanthi Tataran Pangrasa Nepsu Sedhengan

Presuposisi konterfaktual sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan diprinci adhedhasar wujud tembung pilihane kang ana telu, yaiku (1) kewan, (2) kahanan, lan (3) barang. Dene ing presuposisi leksikal sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan iki ditemokake siji wujud misuhi, yaiku ngenani (1) kewan. Andharan luwih jangkepe ing ngisor iki.

Kewan

Misuhi adhedhasar referensi kewan yaiku sifat-sifat tartamtu saka kewan kang nduweni bab kang padha karo pawongan utawa kahanan kang didadekake sasaran misuhi. lan uga wujud kang ora apik saka kewan asring digunakake kanggo misuhi. Nanging, ora kabeh jeneng kewan bisa digunakake kanggo sarana misuhi sajrone panganggone basa. Kewan-kewan kang asring digunakake minangka tembung-tembung misuh yaiku kewan-kewan kang nudweni sifat-sifat tartamtu, yaiku kayata asu, jangkrik, jaran, coro, lsp.

PT : *Oh Jaran kon iku. Kaget aku, nganti meh lugur hapeku.*

“Oh Jaran kowe kuwi.kaget aku, nganti meh lugur hapeku”

MT : *Hahaha hla ancene kon nggethu ae ucel HP*

“Hahaha hla pancene kowe nggenthu wae ngucel HP”

	Struktur Sosial										Relasi Sosial						Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES			Ag m		Klwr g		Tng		Knc		Ppn		Wy h	
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	D	A	C	A	C	A	C	U	M	A	B
P	T		√		√			√		√										
M	T		√		√				√	√						√	√			√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin wadon, umur rumaja, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis kelamin wadon, umur rumaja, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kekancan cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ing platarane mt sing kalebu panggonan umum lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing plataran. Nalika kuwi Pt kang fokus nyawang hape-ne nganti ora ngerti yen ana Mt teka menyang omahe. Mulane Mt nganggeti Pt saka mburi. Mulane Pt kaget lan misuhi Mt amarga hape-ne kang dicekel arep lugur maarga kaget. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake manungsa karo kewan kanthi tujuwan medharake rasa kagete panutur kanthi nggunakake tembung ‘Oh Jaran koen iku..’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit pt lan mt nduweni kekancan cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggane medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi konterfaktual kang kathithik saka wujud tuturan kang kalebu ukara pepindhan yaiku tembung ‘meh’ saking ukara ‘Oh jaran koen iku. Kaget aku, nganti meh lugur hapeku’. Pangira-ira konterfaktual kang tuwuh yaiku hapene Pt ora lugur kang disengkuyung karo dheweke kang isih nyekel hape. Bab iki mujudake bab kang wewalikan karo kasunyatan kang ana.

Wujud Titikane Presuposisi sajrone Tindak Tutur Ilokusi kapercayan/Konstatif Misuhi

Wujude presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki katitik saka wujude pananda kang dadi titikane presuposisi. Wujude pananda iki bisa arupa tembung, gatra, lan ukara gatra sajrone tuturane panutur. Wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi bakal diandharake ing ngisor iki.

Presuposisi Eksistensial sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Wujude presuposisi eksistensial iki bisa katitik saka jinis panandane kang arupa tembung, gatra, utawa ukara gatra sajrone tuturane panutur. Wujude presuposisi eksistensial sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi bakal diandharake ing ngisor iki.

Tembung Aran

Presuposisi eksistensial kang nduweni titikan tembung aran yaiku presuposisi kang tuwuh sajrone tuturane panutur ngenani andharben kanthi panandane tembung aran. Tambung aran iki nunduhake kahanan utawa *eksistensi* kang lagi dumadi. Presuposisi eksistensial kanthi titikan tembung aran iki bakal diandharake kaya ing ngisor iki.

- (1) PT : *Oh wedhus koen iku. Jareku daraku temenan, tak parani ternyata darane Umar.*
 “Oh wedhus kowe kuwi. Jareku daraku temenan, tak parani ternyata darane Umar”

MT : *Hahaha jareku weke pyn. Hla warnane padha.*

“Hahaha jareku nggone peyan. Hla warnane padha”

	Struktur Sosial										Relasi Sosial			Situasi Sosial	
	JK		Umur				SES		Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h	
	L	W	B	R	D	A	S	D	A						
P T	√		√					√	√						
M T	√		√					√	√			√		√	√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama asor. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi tetanggan cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku pinggir dMt sing kalebu panggonan umum lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt minangka Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing pinggir dMt. Nalika kuwi Upin lagi teka saka sekolah SD, dheweke kandha menyang Pt yen ketok Darane Pt kang ilang sadurunge. Banjur Upin lan Pt menyang panggon kang ana Dara sing kaya nggonane Pt. Nanging nalika mangerteni Dara kasebut, Pt misuhi Upin kanthi maksud gojeg amarga Dara kang dimaksud kasebut dudu Darane Pt. Pt misuhi mt kanthi cara mindhakake pawongan karo kewan kanthi tujuwan medharake rasa rakete panutur kanthi nggunakake tembung ‘Oh wedhus koen iki..’ Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit pt lan mt nduweni relasi tetanggan cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggane medharake ora nggunakake sarana wong liya. Panampane mt marang pisuan sing dituturake dening pt ditampa.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi eksistensial sajrone tuturane kang kathithik saka tembung aran ‘daraku’ saking ukara ‘Oh wedhus koen iku. Jareku daraku temenan, tak parani ternyata darane Umar’. Presuposisi eksistensial kanthi titikan tembung aran sajrone tuturane panutur iki nuduhake kahanan/*eksistensi* sawijine bab kanthi titikan tembung aran. Presuposisi utawa pangira-ira eksistensial kang tuwuh yaiku Pt nduwe kewan ingin-ingon dara lan Pt nggoleki darane kang disenkuyung karo solahe dheweke kang clingkan. Titikan kasebut nuwuhake pangira-ira eksistensial kanthi titikan tembung aran sajrone tuturane panutur kang asipat nyata.

Presuposisi Faktif/Faktual sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Wujude presuposisi faktif/faktual iki bisa katitik saka jinis panandane kang arupa tembung, gatra, utawa ukara gatra. Wujude presuposisi faktif/faktual sajrone

tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi bakal diandharake ing ngisor iki.

Tembung Kriya

Panganggone tembung kriya ing tuturan bisa nuwuhake presuposisi faktif/faktual. Tembung kriya yaiku tembung kang mratelake pengaweyan, solah bawa, utawa obah-mosik. Presuposisi faktif kanthi titikan tembung kriya iki diperang dadi loro yaiku (1) tembung kriya tanduk lan (2) tembung kriya tanggap. Andharake luwih jangkepe ing ngisor iki.

Tembung Kriya Tanduk

Panganggone tembung kriya tanduk ing tuturan bisa nuwuhake prsuposisi faktif/faktual. Tembung kriya tanduk yaiku tembung kang mawa ater-ater anuswara apadene tembung kriya tanpa ater-ater. Wujude tembung kriya tanduk kang dadi titikane presuposisi faktif sajrone tuturane panuturdiandharake ing ngisor iki.

- (2) PT : *Gathel kon iki, enthek iki hlo paketane.*
 “gathel kowe iki, enthek iki hlo paketane”
 MT : *Wooo, gak eruh aku nek enthek, Mas.*
 “Wooo, ora ngerti aku yen enthek, Mas”

	Struktur Sosial							Relasi Sosial				Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES		Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h		
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	C	A	C	A	C	B
P T	√			√				√	√						
M T	√		√					√	√				√		√

Tindak tutur misuhi iki dituturake dening Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur rumaja, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama dhuwur. Lan Mt kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga cedhak. Dumadine situasi sosial yaiku ruang tv sing kalebu panggonan mligi lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake minangka Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana omahe Pt. Nalika kuwi Pt lagi menyang toko amarga ana wong kang tuku. Banjur hapene ditinggal ing ruwang tv. Mulane nalika nyawang ana hape nganggur langsung digawe dulinan menyang Mt, minangka adhike Pt. Nalika Pt bali lan mangerteni hapene digawe dulinan Mt, mulane Pt nesu lan misuhi Mt amarga paketane enthek. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake manungsa karo barang permana kanthi tujuwan medharake rasa mangkele panutur kanthi nggunakake tembung ‘Gathelk koen iki..’ Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara blaka kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong

liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampa.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi faktif /faktual kang kahithik saka tembung kriya tanduk ‘enthek’ saking ukara ‘Gathel koen iki, enthek iki hlo paketane’. Tembung kasebut kalebu tembung linggah wutuh. Presuposisi utawa pangira-ira kapisan kang tuwuh saka tutuane panutur kang kantitik saka tembung kriya tanduk yaiku Pt buka *youtube* mulane paketane langsung enthek lan pangira-ira kang kapindho yaiku paketan internete PT mung sisa titik mulane nalika digawe buka *youtube* langsung enthek. Bab kasebut uga disengkuyung karo kasunyatan ora bisa digawe internetan.

Tembung Kriya Tanggap

Panganggone tembung kriya tanggap ing tuturan bisa nuwuhake presuposisi faktif/faktual. Tembung kriya tanggap yaiku tembung kang antuk ater-ater tripurusa. Wujude tembung kriya tanduk sajrone tuturane panutur kang dadi titikane presuposisi faktif bakal sajrone tuturane panutur diandharake ing ngisor iki.

- (3) PT : *Sundel koen, Ptndhani aja kandha ibuk nek aku dolan nyag warnet, malah Ptndhakna iki yokpo se!*
 “Sundel kowe, diomongi aja kandha ibuk yen aku dolan neng warnet, malah diomongne iki piye ta!”
 MT : *Hla ibuk maeng takok ae hlo, Mas.*
 “Hla ibuk mau takon wae hlo, Mas”

	Struktur Sosial							Relasi Sosial				Situasi Sosial			
	JK		Umur			SES		Ag m	Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h		
	L	W	B	R	D	A	S	D	A	C	A	C	A	C	B
P T	√		√					√	√						
M T	√		√					√	√			√	√		

Tindak tutur misuhi iki dituturake Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur lan agama asor. Lan Mt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial dhuwur, lan agama asor. Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga cedhak, yaiku antarane mas lan adhik. Dumadine situasi sosial yaiku ing kamare Pt sing kalebu panggonan mligi lan ing wayah awan.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt minangka Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing omahe Pt mligine ing kamare. Nalika kuwi Pt lagi teka dolen menyang warnet lan ora pamit ibune yen arep menyang warnet.nanging ibune wis mangerteni jalaran Mt, adhike kandhamenyang ibune yen Pt bar wae teka dolen. Sadurungekuwi Pt wis pesen menyang Mt supaya ora Ptndhakake, nanging prayatane Mt tetep wae kandhang menyang ibune lan kuwi jalari Pt sengit menyang Mt lan

misuhi dheweke. Pt misuhi mt kanthi cara mindhakake pawongan marang bangsa lelembut kanthi tujuwan medharake rasa sengite panutur kanthi nggunakake tembung ‘Sundel koen..’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara bkala kang digunakake awit pt lan mt nduweni relasi kaluwarga cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora nggunakake sarana wong liya. Panampane mt marang pisuan sing dituturake dening pt ditampa nanging nanging ditampik, awit pananggape panutur kang nuduhake yen dheweke ditakoki terus ngenani parane Pt.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi faktif/faktual sajrone tuturnae panutur kang kahithik saka tembung kriya tanggap “Ptndhakna” saking ukara ‘Sundel koen, Ptndhani aja kandha ibuk nek aku dolan nyag warnet, malah Ptndhakna iki yokpo sel!’. Presuposisi utawa pangira-ira kapisan kang tuwuh sajrone tuturane panutur kang kathitik saka tembung kriya tanggap yaiku ibune Pt weruh yen Pt menyang warnet lan kang kapindho yaiku Mt ora kena dipercaya kang nuduhake informasi utawa warta disengkuyung kanthi pananggape Mt.

Gatra Kriya

Panganggane gatra kriya ing tuturan bisa nuwuhake presuposisi faktif/faktual. Gatra kriya yaiku panglumpuke tembung utawa luwih kang minangka gatra kang angga-angga pambangune kalebu jinis tembung utawa gatra kriya. Wujude gatra kriya sajrone tuturane panutur kang dadi titikane presuposisi bakal diandharake ing ngisor iki.

- (4) PT : *Adhuh, Mak-mak. Mbok ya sing anteng tithik nek tak gonceng iki, aja nyerocos ae kaya manuk emprit.*
 “Wadhuh, Mak-mak. Mbok ya sing anteng sithik yen tak bonceng iki, aja nyerocos ae kaya manuk emprit”
 MT : *Hla yokpo, wong koen nek nggonceng ugal-ugMt ngunu, aku mbok iber-iberna!*
 “Lha piye wong kowe yek mbonceng ugal-ugMt ngono, aku mbok iber-iberna!”

	Struktur Sosial								Relasi Sosial				Situasi Sosial			
	JK		Umur		SES		Ag m		Klwr g	Tng	Knc	Ppn	Wy h	U	M	B
	L	W	B	R	D	A	S	D								
P	√						√	√								
T			√													
M		√					√							√	√	
T				√				√								√

Tindak tutur misuhi iki dituturake Pt, kanthi jinis kelamin lanang, umur bocah, status ekonomi sosial sedhengan lan agama asor. Lan Mt, kanthi jinis kelamin wadon, umur dewasa, status ekonomi sosial sedhengan, lan agama dhuwur. Pt lan Mt nduweni relasi kaluwarga

raket, yaiku antarane anak lan ibu. Dumadine situasi sosial yaiku ing dMt sing kalebu panggonan umum lan ing wayah bengi.

Tuturan misuhi ing ndhuwur dituturake dening Pt. Kedadeyan kasebut dumadi ana ing pinggir dMt. Nalika kuwi Pt lagi arep ngeterake Mt menyang toko Indomart. Lan Mt sing minangka ibune Pt iki ngoceh wae amarga wedi yen diboceng Pt, jalaran Pt yen sepedhahan banter banget. Nanging Pt kesel amarga Mt ngoceh terus mulane Pt misuhi Mt. Pt misuhi Mt kanthi cara mindhakake pawongan karo kewan kanthi tujuwan medharake rasa kesele panutur kanthi nggunakake tembung ‘aja nyerocos ae kaya manuk emprit’. Tatacara kang digunakake yaiku blaka lan langsung. Cara bkala kang digunakake awit Pt lan Mt nduweni keraketan yaiku kaluwarga cedhak. Lan pacaturan kasebut kalebu cara langsung awit anggone medharake ora lumantar wong liya. Panampane Mt marang pisuan sing dituturake dening Pt ditampik. Jalaran Mt mbenerake tuturane kanthi tanggapan yen Pt pancen ugal-ugMt yen sepedaan.

Tuturan ing ndhuwur nuwuhake presuposisi faktif/faktual kang kahithik saka gatra kriya ‘sing anteng’ saking ukara ‘Adhuh, Mak-mak. Mbok ya sing anteng tithik nek tak gonceng iki, aja nyerocos ae kaya manuk emprit’. Presuposisi utawa pangira-ira kapisan kang kathitik saka gatra kriya kasebut yaiku obah wae lan pangira-ira kang kapindho nuduhake informasi utawa warta yaiku mt nyeblak pundake Pt, jalaran Mt wedi yen sepedae dibanterne. Mulane Pt muntab amarga Mt ora gelem antheng nalika dibonceng.

Asile Panliten

Asile panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi ing desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan yaiku kaya ing ngisor iki.

Jinise Presuposisi sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki didhapuk kanthi gathukake nem jinise presuposisi karo telung jinise misuhi kanthi tataran pangrasa nepsune panutur. Mulane ditemokake 18 jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi. Jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki ditemokake nem jinis presuposisi, yaiku (1) presuposisi eksistensial, (2) presuposisi faktif/faktual, (3) presuposisi non-faktif, (4) presuposisi leksikal, (5) presuposisi struktural, lan (6) presuposisi konterfaktual. Dene adhedhasar tataran pangrasa nepsune tindak tutur misuhi ditemokake ana telung jinise, yaiku (1) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, lan (3) misuhi kanthi pangrasa nepsu dhuwur. Banjur jinise misuhi kanthi

tataran pangrasa nepsu kasebut diprinci adhedhasar tembung pilihane, yaiku misuhi kanthi tataran nepsu asor diperang dadi patang jinis, yaiku (1) tetuwuhan, (2) bangsa alus, (3) kekerabatan, lan (4) panggonan. Misuhi kanthi tataran nepsu sedhengan diperang dadi telung jinis, yaiku (1) kewan, (2) kahanan, lan (3) barang. Dene misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur diperang dadi telung jinis, yaiku (1) barang permana, (2) perangan barang permana, lan (3) perangan awak. Mula ana 18 jinis presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi, yaiku (1) presuposisi eksistensial kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) presuposisi eksistensial kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (3) presuposisi eksistensial kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur, (4) presuposisi faktif kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (5) presuposisi faktif kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (6) presuposisi faktif kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur, (7) presuposisi non-faktif kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (8) presuposisi non-faktif kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (9) presuposisi non-faktif kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur, (10) presuposisi leksikal kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (11) presuposisi leksikal kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (12) presuposisi leksikal kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur, (13) presuposisi struktural kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (14) presuposisi leksikal kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, (15) presuposisi leksikal kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur, (16) presuposisi konterfaktual kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (17) presuposisi konterfaktual kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, lan (18) presuposisi konterfaktual kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Andharan luwih ringkese ing bagan ngisor iki.

Wujud Titikane Presuposisi sajrone Tindak Tutur Ilokusi Kapercayan/Konstatif Misuhi

Saben jinise presuposisi iki nduweni wujud panandha minangka dhasar titikane presuposisi kang arupa tembung, gatra, lan ukara gatrakang ana sajrone tuturane panutur. Mula pola wujud titikane presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki yaiku, (1) presuposisi eksistensial nduweni panandha arupa tembung aran amarga nuduhake andharben utawa panggonan ngenani samubarang kang diandharake lumantar pangira-ira. (2) presuposisi faktif nduweni panandha arupa tembung kriya amarga nuduhake anane kasunyatan utawa anane bebenere warta. (3) presuposisi non-faktif nduweni panandha arupa tembung kriya kang ngandhut informasi kang ora slaras karo kasunyatan. Tuladhane tembung 'takkira' (4) presuposisi leksikal nduweni panandha arupa tembung kahanan, amarga tuturan kang diandharake kanthi sinirat. Tuladhane tembung 'maneh' 'mandeg', lsp. (5) presuposisi

struktural nduweni panandha arupa ukara retorik, yaiku ukara piakonan kang ora mbutuhake jawaban, amarga jawaban kang dimaksud dening panutur wis kinandhut ana sajrone pitakonane. Ukara retorik kasebut diperang dadi loro, yaiku ukara retorik nyata lan ukara retorik samar. Lan (6) presuposisi konterfaktual nduweni panandha arupa tembung pepindha 'nek' amarga presuposisi iki minangka wewalikane saka kasunyatan. Panandha presuposisi konterfaktual iki diperang dadi loro, yaiku konterfaktual nyata lan konterfaktual mokal.

Dhiskusi Asile Panliten

Adhedhasar asil panliten ing ndhuwur, mula panliti ngandharake asil panliten iki nuduhake yen presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi ing desa Panditan, Kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan ana nem jinise presuposisi utawa pangira-ira kang digunakake nalika lagi nuturake tuturan misuhi yaiku, (1) presuposisi eksistensial, (2) presuposisi faktif/faktual, (3) presuposisi non-faktif, (4) presuposisi leksikal, (5) presuposisi struktural, lan (6) presuposisi konterfaktual. Dene jinise misuhi dhewe ana 3 adhedhasar tataran pangrasa nepsune, yaiku (1) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, misuhi kanthi tataran nepsu sedhengan, lan (3) misuhi kanthi tataran nepsu dhuwur. Adhedhasar tembung pilihane, misuhi kanthi tataran nepsu asor diprinci dadi petang jinis, yaiku (1) tetuwuhan, (2) bangsa alus, (3) kekerabatan, lan (4) panggonan. Misuhi kanthi tataran nepsu sedhengan diprinci dadi telu, yaiku (1) kewan, (2) kahanan, lan (3) barang. Dene misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur diprinci dadi telu, yaiku (1) barang permana, (2) perangan barang permana, lan (3) perangan awak. Mula nalika diganthukake antarane presuposisi karo tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki ditemokake 18jinis presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi. Saben jinise presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan konstatif misuhi nduweni panandha minangka titikane presuposisi yaiku arupa tembung, gatra, lan ukara gatrakang ana sajrone tuturane panutur. Adhedhasar andharan kasebut, panliten iki beda karo panliten sadurunge. Senadjan padha nliti ngenani bab presuposisi, nanging durung ana sing nliti presuposisi kang diganthukake karo jinise tindak tutur misuhi.

Dene panliten ngenani presuposisi ing bab wacana tuladhane kaya panlitene Kharisma (2018) kanthi irah-irahan "Presuposisi sajrone Pethilan-Pethilan (*Quotes*) Instragram @pathdailyjowo taun 2017" ngandharake ngenani wujud titikane, guna, pola distributif, lan jinise presuposisi sajrone presuposisi sajrone pethilan-pethilan (*quotes*) instragram @pathdailyjowo taun 2017 kang ana telu yaiku presuposisi faktif, presuposisi struktural, lan presuposisi konterfaktual. Dene Gita Ali Renita (2018) kanthi irah-irahan "Analisis Presuposisi pada Judul Berita Pemilihan Gubernur Jawa Timur 2018" ngandharake

ngenanani asumsi dhasar minangka kawruh bareng kang njalari tuwuhe pangira-ira sajrone warta pilgub 2018. Adhedhasar asil analisis ditemokake presuposisi faktifkanthi 23 dhata, presuposisi eksistensial kanthi 4 dhata, lan presuposisi leksikal kanthi 3 dhata.

Panliten ngenani wujud tembung misuhi kaya dene panlitene Sri Wahono Saptomo (2001) kanthi ira-irahan “Makian dalam Bahasa Jawa” ngandharake ngenani wujud-wujud makian, proses panentune referen makian, lan fungsi panganggone makian. Dene I Putu Wijana (2006) “Makian dalam Bahasa Indonesia” ngandharake ngenani wujud makian lan referensi makian dalam bahasa Indonesia. Lan I Putu Wijana (2008) kanthi ira-irahan “Kata-Kata Kasar dalam Bahasa Jawa” ngandharake ngenani aktivitas lan peranan awak kang dianggo tembung-tembung kasar lan bab-bab kang digunakake pambanding pencitraan tembung-tembung kasar. Uga panliten kang ditindakake dening Mahmud Fasya lan Euis Nicky Marnianti Suhendar (2013) “kanthi irah-irahan “Variabel Sosial sebagai Penentu Penggunaan Makian dalam Bahasa Indonesia” ngandharake ngenani struktur sosial lan relasi sosial minangka penentu panganggone makian ing Basa Indonesia. Dene panliten kang ditindakake dening Rachmad Rizky Putra (2016) kanthi irah-irahan “Bentuk dan Fungsi Umpatan pada Komunikasi Informal di kMtgan Siswa SMA Negeri 3 Surabaya” ngandharake wujud pisuhan lan fungsine. Wujud pisuhan kanthi jinis kewan, peranan awak, pakaryan, aktivitas, tembung kaanan, bangsa alus, kekerabatan, barang, panganan, lan basa asing. Lan nduweni fungsi kang diperang dadi lima yaiku nepsu, nyapa, kaget, kagum, lan nyindir. Mula panliten iki beda karo panliten sadurunge. Panliten iki luwih mligi adhedhasar peranan tembung misuhne lan durung tau ana sing nliiti tindak tutur misuhi kang diperang adhedhasar tataran pangrasa nepsune.

BAB V PANUTUP

Bageyan wekasan iki dijlentrehake dudutan minangka asil *inferensi* saka panliten iki lan pamrayoga kanggo panliten sabanjure. Andharan jengkepe ing ngisor iki.

Dudutan

Adhedhasar asil lan dhiskusi panliten ing bab IV bisa dingerteni yen presuposisi uga ana ing sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi ing desa Panditan, kecamatan Lumbang, kabupaten Pasuruan. Presuposisi ing ilmu semantik pragmatis minangka pangira-irane panutur sadurunge nuturake tuturan. Pangira-ira iki dadi dhasar kanggo ngasilake tuturan ing cecaturan. Mulane presuposisi sajrone tindak tutur minangka makna utawa *informasi* tambahan kang ana sajrone tuturan kang digunakake kanthi sinirat.

Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi ditemokake 18 jinis kanthi nggathukake jinisne presuposisi kang ana nem, yaiku (1) presuposisi eksistensial, (2) presuposisi faktif/faktual, (3) presuposisi non-faktif, (4) presuposisi leksikal, (5) presuposisi struktural, lan (6) presuposisi konterfaktual lan jinis misuhi adhedhasar tataran pangrasa nepsune kang ana telu, yaiku (1) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu asor, (2) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu sedhengan, lan (3) misuhi kanthi tataran pangrasa nepsu dhuwur. Dene saben jinis presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/konstatif misuhi iki nduweni wujud titikan kang arupa tembung, gatra, lan ukara gatra kang ana sajrone tuturane panutur.

Pamrayoga

Asil panliten ngenani presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/*konstatif* misuhi ing desa Panditan, kecamatan Lumbang, Kabupaten Pasuruan iki durung diteliti kanthi jero. Panliten iki durung nliiti bab kang manggepokan karo fungsipun tindak tutur misuhi kang akeh jinis, kayata misuhi kanthi tataran pangrasa bunga, seneng, susah, getun, serik, sereng, muring, nggondhok, mangkel, lsp. Presuposisi sajrone tindak tutur ilokusi kapercayan/*konstatif* misuhi namung di watesi kanthi tataran pangrasa nepsu wae. Mula diprayogakake panliten sabanjure supaya bisa nliiti bab kasebut. Panliti uga nduwe pangarep-arep anane panyaru sing asipat mangun supaya panliten ngenani topik iki bisa luwih apik.

DHAFTAR PUSTAKA

- Aminudin. 2011. *Semantik (Pengantar Studi Tentang Makna)*. Bandung: Sinar Baru Algensindo.
- Arikunto, Suharsimi. 2013. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Albin, Rochelle Semmel. 1986. *Emosi: Bagaimana Mengenal, Menerima, dan Mengarahkannya*. Karjakawake Sr. M. Brgid. Yogyakarta: Kanisius.
- Brown, Penelope lan C. Levinson. 1987. *Politeness: Some Universal in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaer, Abdul dan Agustina. 2004. *Sosiolingusitik Perkenalan Awal*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Feldman, R.S. 1985. *Social Psychology: Theories, Research, and Applications*. Singapoer: McGraw-Hill Book Company.
- Goleman, Daniel. 2004. *Emotional Intelligence*. Karjakawake dening T. Hermaya. Jaarta: gramedia Pustaka Umum.
- Hughes, Geoffrey. 1991. *Swearing: A Socizl History of Foul Language, Oaths and Profanity in English*. UK: Blackwell.
- Ibrahim, Abd. Syukur. 1993. *Kajian Tindak Tutur*. Surabaya: Usaha Nasional.

- Leech, Geoffrey. 1993. *Prinsip-prinsip Pragmatik*. Jakarta: Penerbit Universitas Indonesia (UI-Press).
- Lubis, Hamid Hasan. 1993. *Jengala Bahasa Indonesia*. Bandung: Angkasa
- Sasangka, Sry Satya Tjatur Wisnu. 2001. *Paramasastra Gagrak Anyar Basa Jawa*. Jakarta: Yayasan Paramalingua.
- Ramlan, N. 2001. *Ilmu Bahasa Indonesia Sintaksis*. Yogyakarta: CV Karyono.
- Sudaryanto. 1993. *Metode dan Aneka Teknis Analisis Bahasa: Pengantar Penelitian Wahana Kebudayaan Secara Linguistik*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- _____. 2015. *Metode dan Aneka Teknis Analisis Bahasa: Pengantar Penelitian Wahana Kebudayaan Secara Linguistik*. Yogyakarta: Sanata Dharma University Press.
- Sudaryanto, Pranowo. 2001. *Kamus Pepak Basa Suyono*. 1990. *Pragmatik Dasar-Dasar dan Pengajaranya*. Malang: Yayasan Asah Asih Asuh Malang (YA 3 Malang).
- Sri Wahono Saptomo. 2001. “*Makian dalam Bahasa Jawa*”. Tesis. Yogyakarta: Program Pascasarjana Universitas Gadjah Mada.
- Tarigan, Henry Guntur. 1993. *Pengajaran Pragmatik*. Bandung: Angkasa Bandung.
- Titscher, Stefan. 2009. *Metode Analisis Teks & Wacana*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Muthakir*. Yogyakarta. Kanisius (Anggota IKAPI)
- Wibawa, dkk. 2004. *Buku Pegangan Kuliah Mata Pelajaran Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Pendidikan Guru Sekolah Dasar Fakultas Ilmu Pendidikan UNY.
- Wijana, I Dewa Putu. 1996. *Dasar-Dasar Pragmatik*. Yogyakarta. Andi Offset.
- Wijana, I Dewa Putu & Muhammad Rohmadi. 2009. *Analisis Wacana Pragmatik: Kajian Teori dan Analisis*. Surakarta: Yuma Pustaka.
- Yule, George. 2006. *Pragmatik*. Kajarwakake dening Indah Fajar Wahyuni lan Rombe Mustajab. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.

